

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

מכון ון ליר בירושלים
THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس

יודעת
she knows • هي تعرف

AdvaCenter مرکز أدفا
מרכז אדוה
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

השלכות המלחמה על נשים בישראל

חיוניות, שקופות ומודרות

אוקטובר 2024

הדס בן אליהו, יעל חסון, נוגה דגן-בוזגלו

רקע: נשים במצבי חירום

מחקר על השפעות של מצבי חירום ואסון על נשים (מלחמות, מגפות, משברים כלכליים, אסונות טבע).
בהקשר של מלחמות וסכסוכים פוליטיים - לצד השונות, קיימים דפוסים מגדריים משותפים:

היעדר שיקולים
מגדריים בתהליכי
שיקום ופיתוח
שלאחר סכסוך

היעדר ייצוג
בהחלטות הקשורות
לניהול המלחמה
ובמו"מ ודיאלוג
לפתרון סכסוכים
ולהסכמים מדיניים

אי הכרה בתרומה
של נשים בסיוע,
תמיכה, שיקום
וריפוי

חשיפה לאלימות
ופגיעה בזכויות
נשים

נורמות חברתיות
ממוגדרות

מטרה

בחינה לאורך זמן של עומק הפערים המגדריים ואת מצבן של נשים בישראל בשתי תקופות משבר בעלות מאפיינים שונים: מגפת הקורונה והמלחמה.

בחינת ההיבטים הבאים:

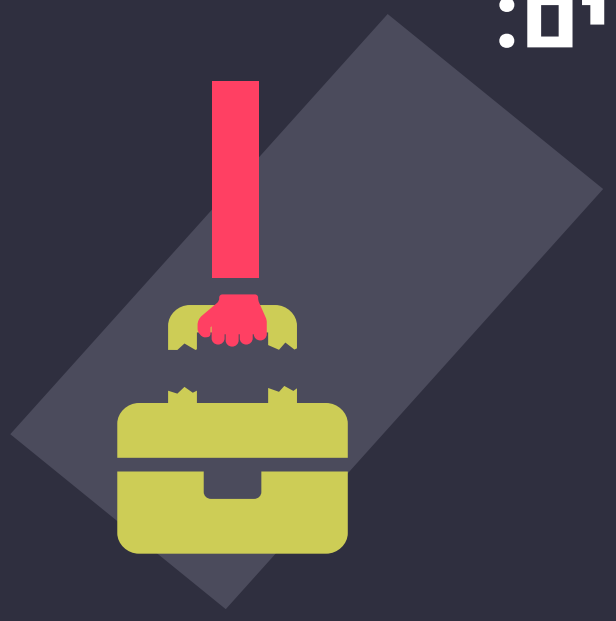
החברה הערבית
השתקה ורדיפה
פוליטית

אלימות נגד
נשים

שירותים חברתיים
והגירעון הטיפולי
צרכים ומענים

תעסוקה

עוצמה וייצוג
פוליטי

שיטה

שימוש במגוון מקורות: מוסדות מדינתיים רשמיים (הלמ"ס, שירות התעסוקה, משרד הרווחה, משטרה);
סקרים, מחקרים עצמאיים ודוחות המבוססים על עבודתם של ארגוני החברה האזרחית בעת הזו.

קיים מחסור בנתונים מפולחים לפי מגדר, עדכניים ורלוונטיים, למרות החקיקה המחייבת. כתוצאה - קיים קושי רב לזהות באופן מעמיק ומיטבי את ההשפעות המגדריות של המלחמה ולעקוב אחר מגמות.

ירידה בייצוג נשים בכנסת:

בכנסת הקודמת:

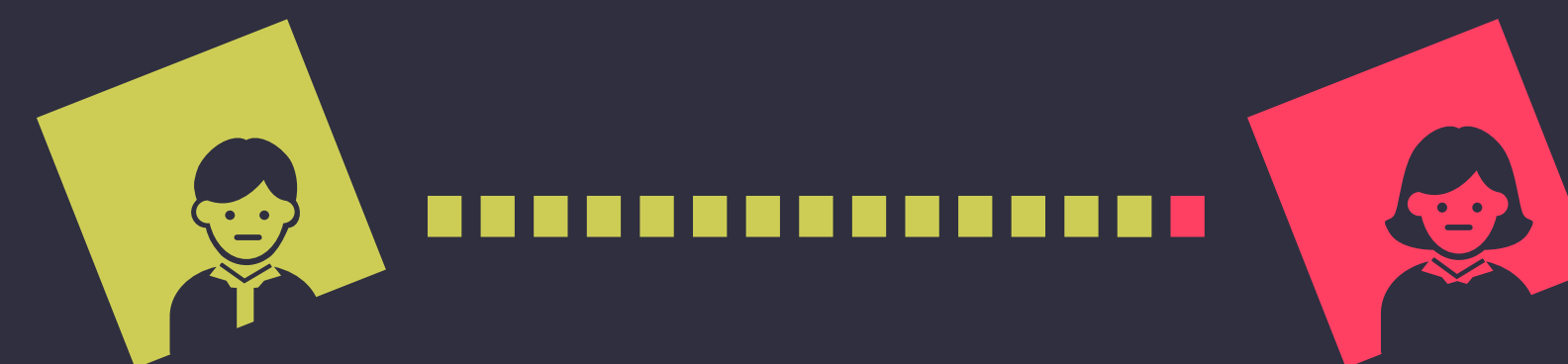
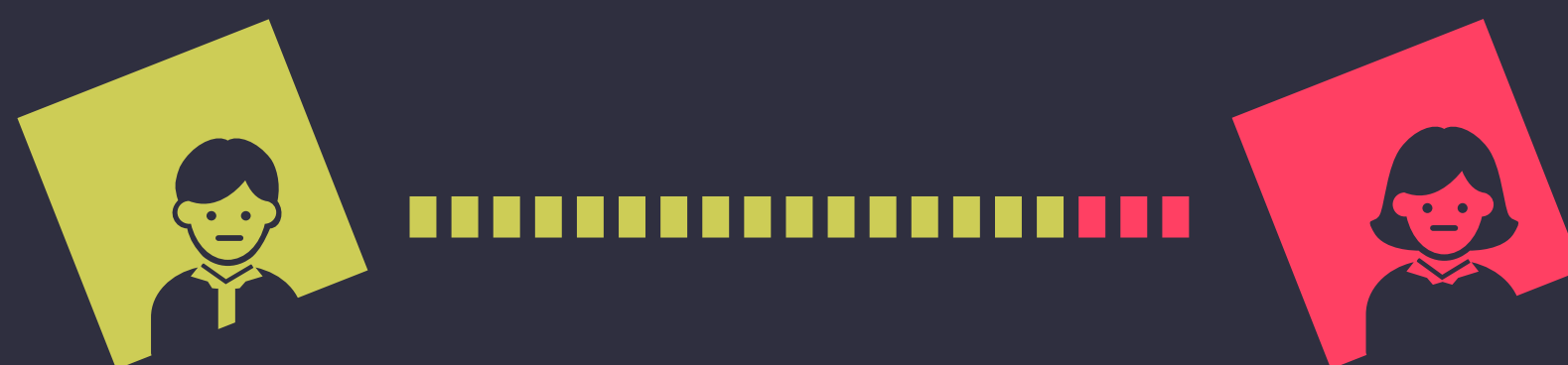
35 חברות כנסת
9 שרות
11 מנכליות משרד

בכנסת הנוכחית:

29 חברות כנסת*
5 שרות
מנכ"לית משרד אחת

בקבינט החברתי-כלכלי – שהוסמך על ידי הממשלה לטפל בהיבטים האזרחיים של השלכות המלחמה – מכהנות 3 נשים בלבד מתוך 19 חברים.

בקבינט המדיני-ביטחוני מכהנת אישה אחת בלבד מתוך 15 חברי הקבינט.

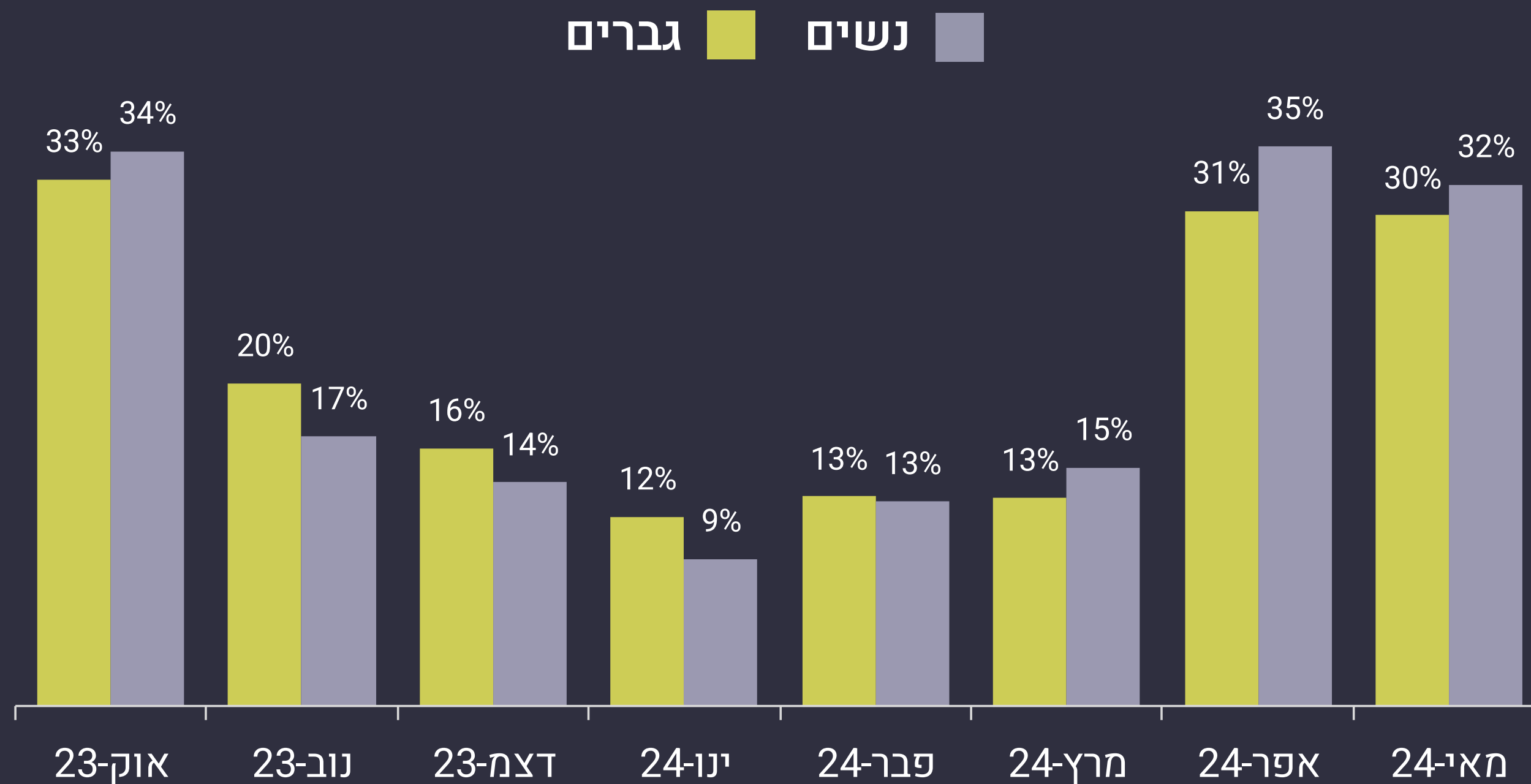

האחראי על נושא **החטופים והנעדרים** הוא גבר. מנהל **הפרויקט האזרחי במלחמה** הוא גבר שנבחר מבין מועמדים גברים בלבד. יוצאת דופן היא **מינהלת "תקומה"** לשיקום העורף המורכבת משש קבוצות - ארבע מהן מובלות על ידי נשים.

* ביולי 2024 הודיעה ח"כ יפעת שאשא-ביטון על פרישה מהחיים הפוליטיים ואת מקומה תפס גבר, כך שמספר חברות הכנסת ירד ל-29, מספר הנשים המכהנות בקבינט החברתי-כלכלי ירד ל-3 ובקבינט המדיני-ביטחוני נותרה אישה אחת (בשני פורומים אלו כיהנה ח"כ ביטון כמשקיפה).

תעסוקה

שיעור הנעדרים.ות מעבודתם (חלק מהשבוע או כל השבוע) מתוך סך המועסקים.ות,
לפי מין, אוקטובר 2023 – מאי 2024, באחוזים מתוך כל קבוצה¹

עם פרוץ המלחמה, בחודש אוקטובר 2023, כשליש מהנשים (721.7 אלף) והגברים (711.9 אלף) המועסקים נעדרו ממקומות עבודתם בהיקפים שונים (חלק מהשבוע או כולו). בנובמבר 2023, 20% מהגברים ו-17% מהנשים נעדרו משוק העבודה. שיעורים אלו ירדו בחודשים הבאים עד לאפריל ומאי 2024.

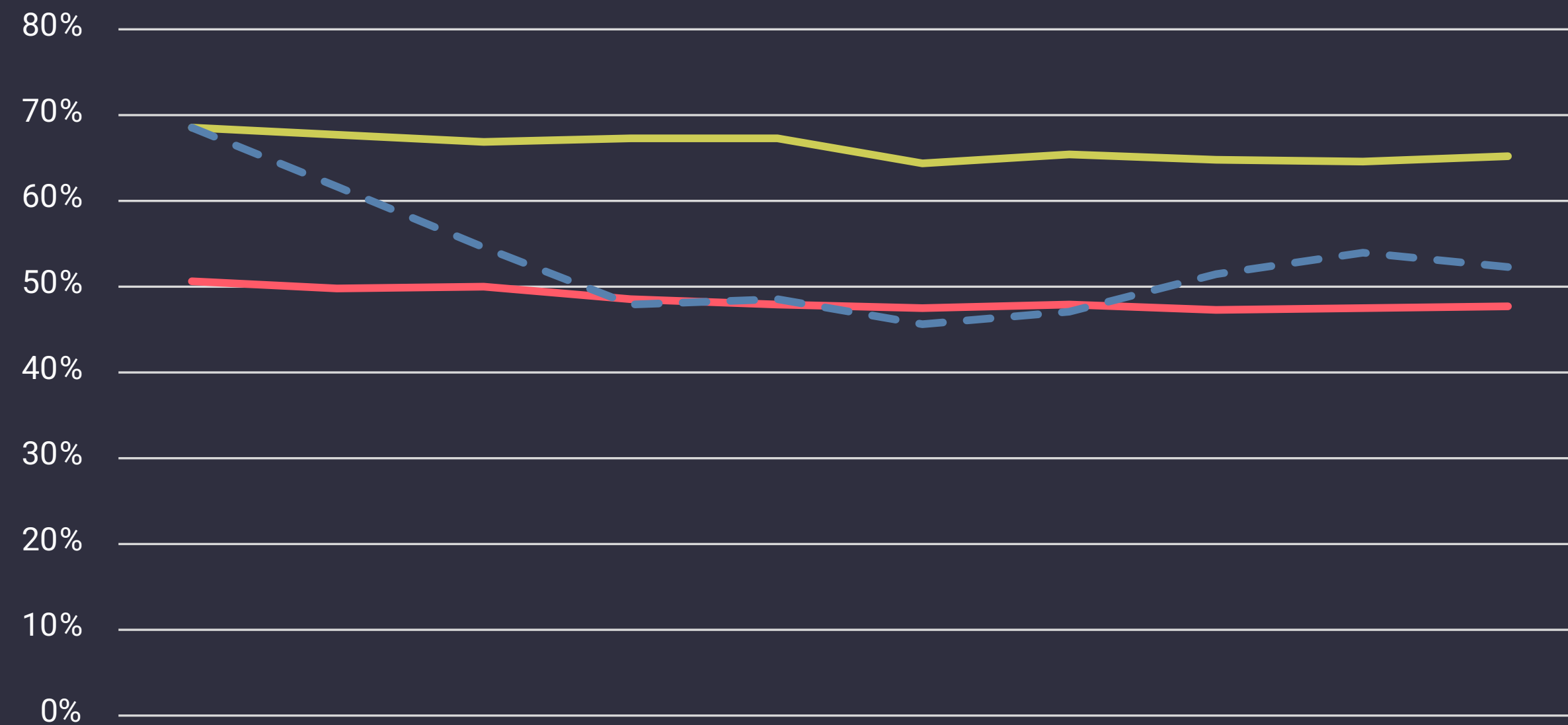
למה אתן/ם לא בעבודה?

סיבות להיעדרות מן העבודה לפי מגדר, אוקטובר 2023 – מאי 2024²

 צמצום בהיקף עבודה או הפסקה זמנית עד 30 יום		 מילואים		 חופשה		 מחלה או תאונה		
נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	
59%	53%	5%	32%	11%	6%	11%	7%	נובמבר 23
24%	24%	7%	41%	18%	12%	25%	16%	ינואר 24

שיעור הנשים מתוך סך כל מצטרפים.ות חדשים לדורשי עבודה: התפטרו,
פוטרו או יצאו לחל"ת³

בחודש אוקטובר 2023, עם פרוץ
המלחמה, מספר המצטרפים.ות
החדשים לדורשי העבודה קפץ פי
שלושה לערך, בהשוואה לספטמבר
והגיע ל-70,295. חלקן של הנשים
עלה לכ-60%.

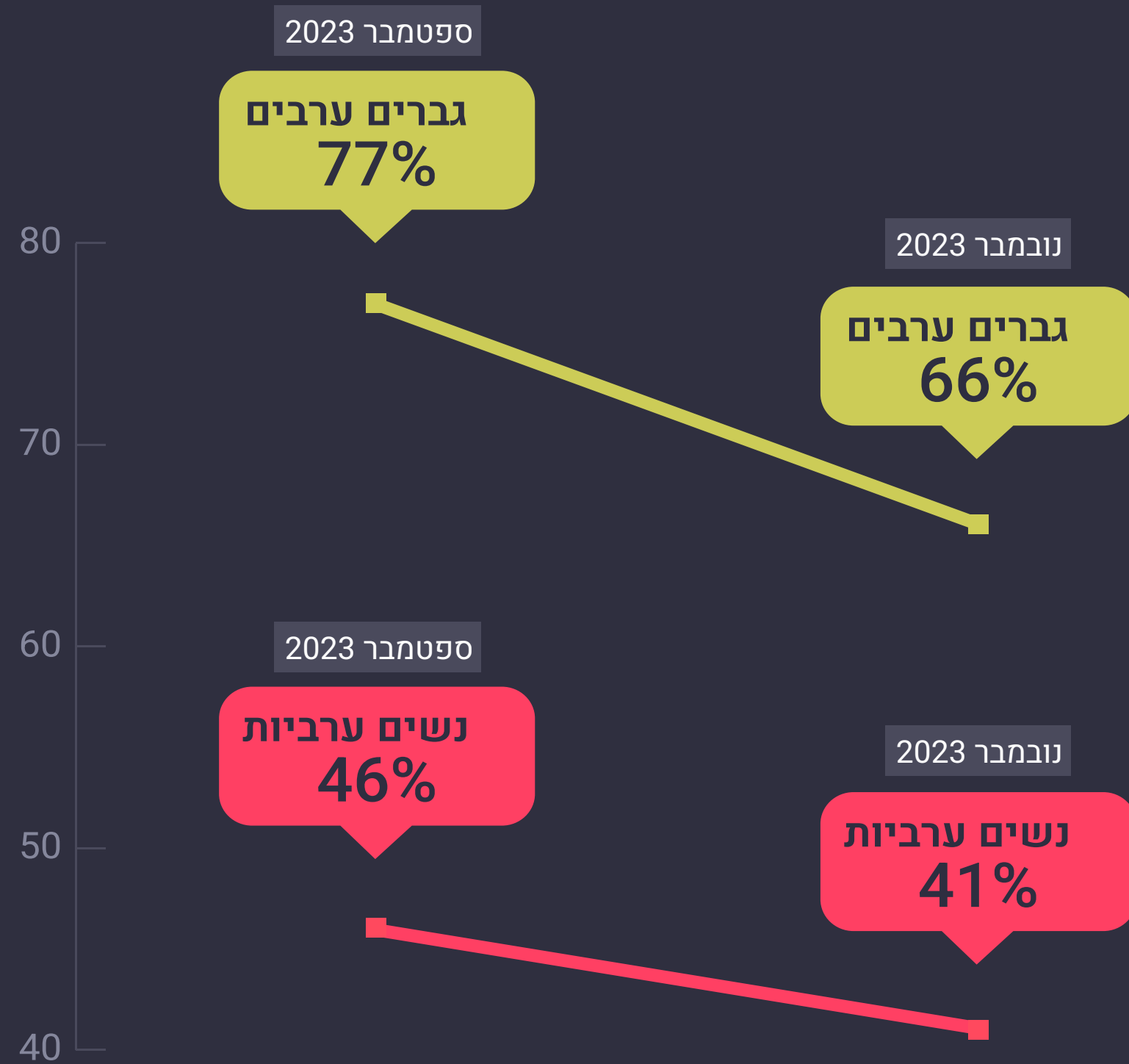

	23-ספט	23-אוק	23-נוב	23-דצמ	24-ינו	24-פבר	24-מרץ	24-אפר	24-מאי	24-יוני
פוטרו	51%	50%	50%	49%	48%	47%	48%	47%	48%	48%
התפטרו	69%	68%	67%	67%	67%	64%	66%	65%	65%	65%
חל"ת	69%	62%	55%	48%	49%	46%	47%	51%	54%	52%

תעסוקת נשים ערביות על רקע השתקה ורדיפה פוליטית

שיעור התעסוקה בקרב נשים ערביות בגילי 25-66 היה במגמת עליה לפני המלחמה, והגיע לכ-46%. בעקבות המלחמה, בנובמבר 2023, חל צמצום בשיעורי התעסוקה. בנוסף, 33% מהנשים הערביות דיווחו על ירידה בשעות העבודה.⁴

שיעור התעסוקה של הגברים הערבים ירד מ-77% בספטמבר ל-66% בנובמבר ושיעור התעסוקה של הנשים הערביות ירד מ-46% ל-41%, בהתאמה

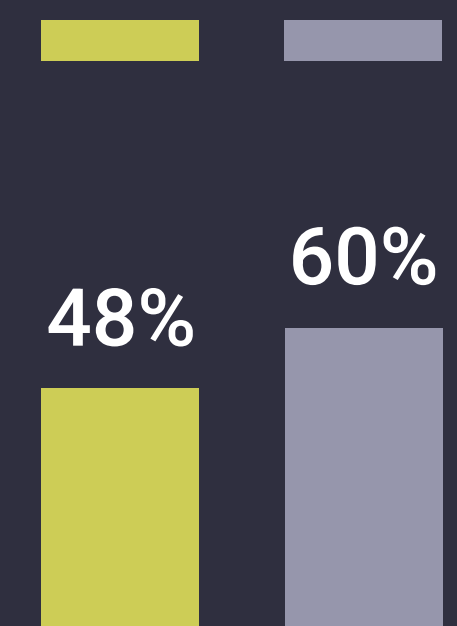

סיבה משותפת להיעדרות נשים יהודיות וערביות מהעבודה הייתה השבתת מסגרות החינוך עם פרוץ המלחמה. יתכן וסיבה נוספת היא משלחי יד דומים שהעסקה בהם צומצמה או הופסקה.

סוגיה מרכזית נוספת, הקשורה בצמצום בתעסוקת נשים ערביות, היא השפעת המלחמה והשיח הציבורי בעקבותיה, על תחושת הביטחון שלהן במרחבים מעורבים (יהודים-ערבים).

גברים נשים

60% מהנשים לעומת 48% מהגברים מדווחות על תחושת אי נוחות להגיע ליישובים יהודיים או מעורבים לצורכי עבודה או סידורים

בסקר שערך המכון הישראלי לדמוקרטיה, נבחנה תחושת הביטחון האישי של נשים וגברים מהחברה הערבית במרחבים שונים. נשים ערביות דיווחו בשיעורים גבוהים יותר מגברים ערבים על תחושת חוסר ביטחון:⁵

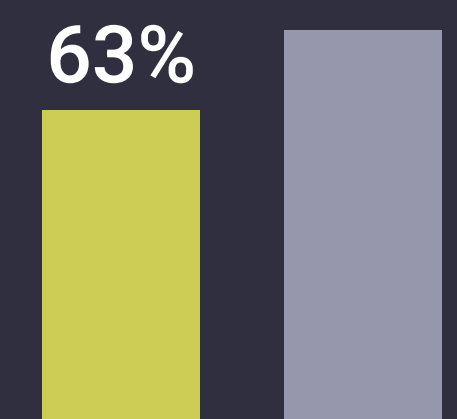
גברים נשים

56% מדווחות שהן חשות לא בנוח לדבר בערבית בקרבת יהודים (בתחבורה ציבורית או ליד אנשים זרים) בהשוואה ל-36% מהגברים

גברים נשים

79% חשות לא בנוח להתבטא ברשתות חברתיות לעומת 63% מהגברים

פגיעה בזכויות נשים בעבודה

פגיעה בתקופה מוגנת – על פי מינהל הסדרה ואכיפה במשרד העבודה, ב-2023 התקבלו 3,350 בקשות של מעסיקים בגין חוק עבודת נשים (בהשוואה ל-1,730 ב-2022). מכלל ההחלטות, 1,580 עסקו בהיתר לפיטורין והשאר בהיתר לחל"ת בשל המלחמה, צמצום משרה ושכר או הארכת חל"ת. ב-75% מתוך כלל ההחלטות ניתן היתר.⁶

נשים פליטות – על פי "קו לעובד", חל על זינוק במספר הפליטות שפנו לסיוע על רקע פיטורין שלא כדין במהלך ההיריון.⁷

נשות משרתי מילואים – על פי פורום נשות המילואימניקים, מעל 30% מבנות הזוג של משרתי המילואים דיווחו על שינוי לרעה בסטטוס התעסוקתי שלהן מפרוץ המלחמה וגיוס בני זוגן למילואים - 6% פוטרו, 8% הוצאו לחל"ת לתקופות ממושכות, אחרות נאלצו להתפטר או לצאת לחל"ת.⁸

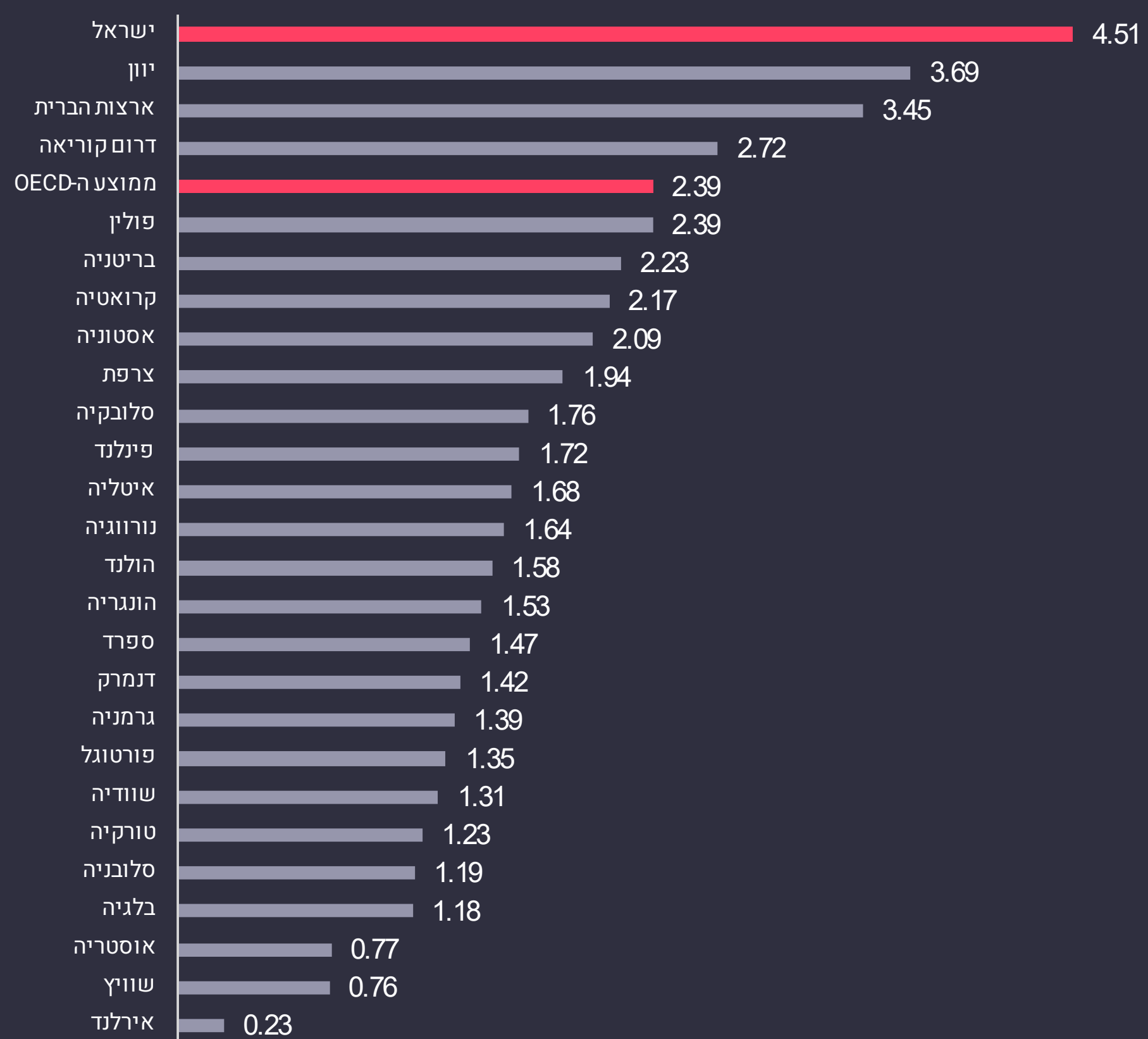
עובדות שעתיות – נשים מהוות רוב בקרב העובדים השעתיים - 59%, ומתוך כלל הנשים המועסקות, כ-35% מקבלות את שכרן לפי שעות בהשוואה לכרבע מהגברים.⁹ עמותת "איתך-מעכי" דיווחה על פגיעה נרחבת בעובדות שעתיות. חלקן נפגעות בשל צמצום ניכר בשעות עבודתן, אחרות אינן מפותרות אך לא נקראות להתייבב לעבודה וכך מפסידות שכר ואינן זכאיות לפיצויים בגין חל"ת או פיטורין.¹⁰

בעלות עסקים קטנים – בסקר שנערך בקרב 1,127 בעלות עסקים קטנים, בוגרות עמותת 'יוזמות עתיד' כחודשיים וכארבעה חודשים לאחר פרוץ המלחמה, דיווחו 53% מהמשיבות במחזור הראשון וכ-40% מהמשיבות במחזור השני על ירידה בהכנסות של למעלה מ-50%.¹¹

הגירעון הטיפולי ושירותים חברתיים

הוצאות הביטחון כאחוז מהתמ"ג בקרב מדינות ה-OECD, 2022¹²

על מנת לממן את הגידול בהוצאות הצבאיות, הממשלה מצמצמת את ההוצאה על שירותים חברתיים, כגון חינוך, רווחה ובריאות, מה שפוגע באופן לא פרופורציונלי בנשים מאחר והן תלויות יותר בשירותים ציבוריים ואף מהוות רוב בקרב המועסקים בשירותים אלו. עוד טרם המלחמה, ההוצאה הגבוהה ביותר על ביטחון בקרב מדינות ה-OECD היתה בישראל.

עלייה בצורך בטיפול

הביקוש לשירותי בריאות הנפש עלה בעשרות אחוזים מפרוץ המלחמה. יותר נשים מגברים מדווחות על הרעה במצב הבריאותי והנפשי.¹³

המצב הנפשי השתנה לרעה על רקע המלחמה		המצב הבריאותי השתנה לרעה על רקע המלחמה	
נשים	גברים	נשים	גברים
55%	47%	36%	23%

מחסור בעובדות

מחסור בעובדות סוציאליות: 1,500 בלשכות לשירותים החברתיים ברחבי הארץ.¹⁴

מחסור בפסיכולוגיות חינוכיות: על פי נתוני משרד החינוך, בשנת 2023, טרם פרוץ המלחמה, היו חסרות במערכת החינוך כ-30% מהפסיכולוגיות החינוכיות הנדרשות על פי התקן הקיים.¹⁵

מחסור בפסיכולוגיות בשירות הציבורי: על פי הערכות פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, ישנם כ-675 תקנים בלבד לפסיכולוגיות קליניות ולפסיכולוגיות בהתמחות קלינית בשירות הציבורי. לפי הערכות הפורום, קיים צורך ב-1,500 משרות נוספות של פסיכולוגיות קליניות. ישנה מגמה של נטישת השירות הציבורי לטובת השוק הפרטי על רקע השכר הנמוך, עומס העבודה והשחיקה.¹⁶

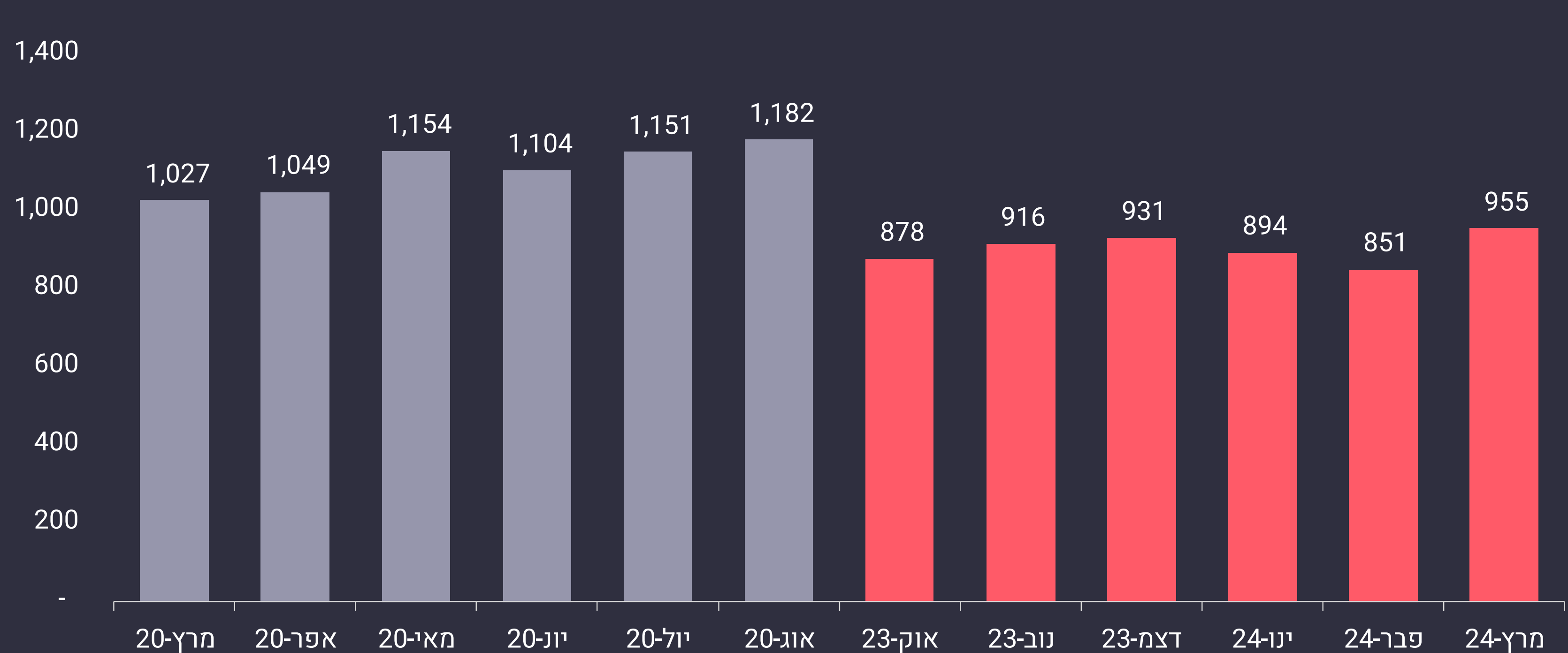
אלימות נגד נשים

- מחקרים רבים מהעולם מעידים על הסיכון המוגבר של נשים לחוות אלימות בעיתות משבר וחירום. העליה באלימות נובעת מהיעדר שירותים חברתיים (כגון בריאות, רווחה וחינוך) או היחלשותם, עקירה מהבית, לחצים כלכליים ופגיעה ברשתות תמיכה חברתיות.¹⁷
- בתקופות מלחמה, תכונות הזכות להערכה ותגמול במקרים רבים הן מיליטנטיות, כוחנות ואלימות, מה שמגביר מתח אל מול מאמצים של נשים לפרנס את משפחתן, לסייע להתנהלות העורף, לייצר מנהיגות קהילתית - מאמצים המאתגרים תפקידים מגדריים מסורתיים.
- חשיפה לאלימות פוליטית מנרמלת ומקנה לגיטימציה לשימוש באלימות בהקשרי חיים שונים ומקהה את החושים לגביה, כולל ביחסים המשפחתיים והאינטימיים.
- בנוסף, סכסוכים אלימים מעצימים גורמי סיכון נוספים: פוסט טראומה בעקבות חוויות המלחמה, התפוררות של קהילות, שימוש באלכוהול כאסטרטגיית התמודדות עם מתח וטראומה, חוסר יכולת של גברים למלא את התפקיד המסורתי של מפרנסים למשפחתם. מכלול הגורמים מוביל להגברת האלימות כלפי נשים, הן במרחב הציבורי והן במרחב הפרטי.

מספר התיקים שנפתחו במשטרה על רקע אלימות במשפחה כלפי אישה¹⁸

קורונה
מלחמה

ירידה בפנייה לקבלת סיוע

ההשערה של גורמי המקצוע היא, כי בתקופת המלחמה ובמיוחד בחודשים הראשונים, נשים חשו חוסר לגיטימציה להתלונן במשטרה או לפנות לגורמי טיפול ורווחה ולעסוק במצוקותיהן האישיות. זאת, בזמן שהטראומה הקולקטיבית גדולה כל כך ולאור המצוקות שאחרים חווים.

סיבה נוספת שצוינה היא חוסר פניות של נפגעות אלימות לטפל בעצמן לנוכח המתרחש. בחלק מהמקרים המצב הכלכלי המידרדר מקשה גם הוא על יציאה מהמצב האלים.

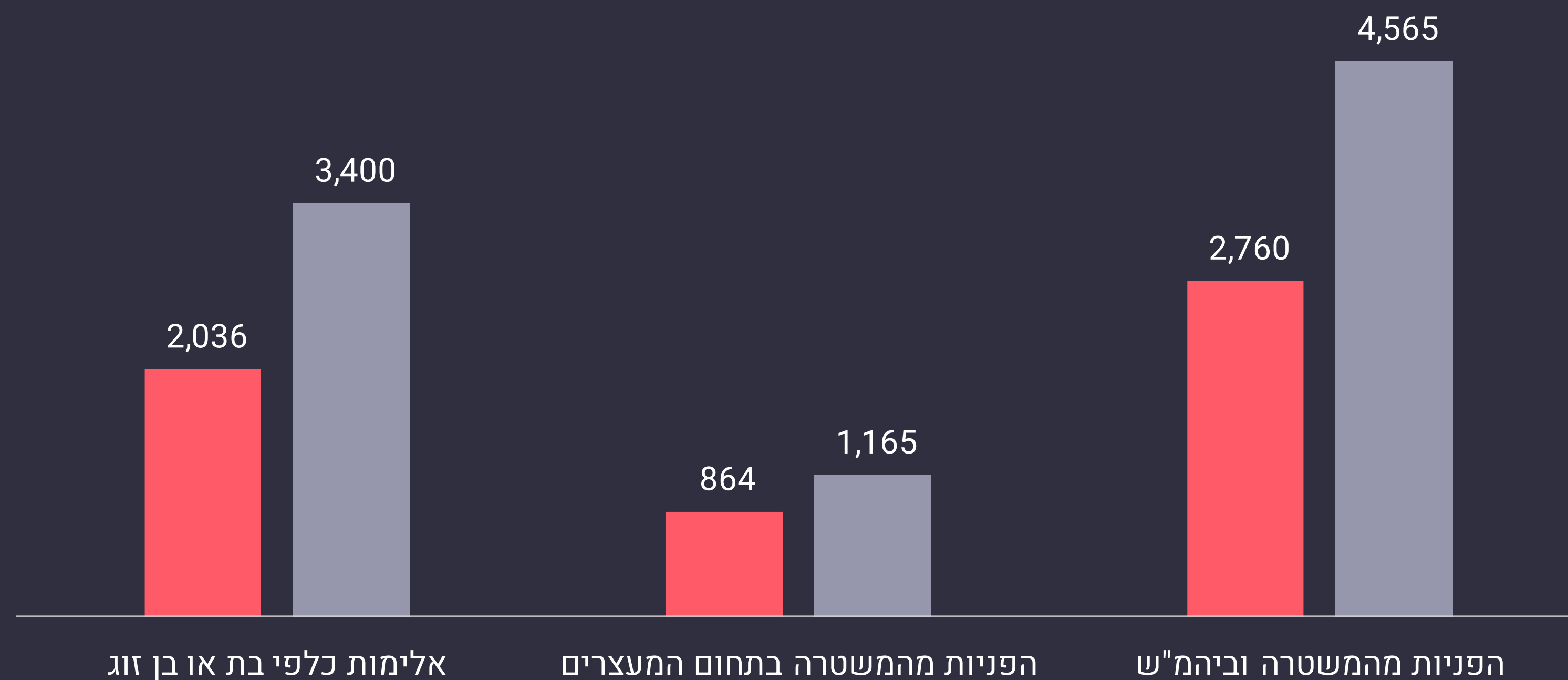
לפיכך, הנתונים מצביעים על ירידה בפניות לקבלת סיוע לגורמים שונים, בהשוואה לתקופה שקדמה למלחמה וגם בהשוואה לתקופת הקורונה בה חל זינוק בפניות מעט לאחר פרוץ המגפה. יחד עם זאת, על פי הדיווח של גורמי הרווחה, בתקופה האחרונה חלה עלייה בפניות חדשות על רקע אלימות במשפחה.

בין היתר, נאמר, ניכרת עלייה במספר הנשים שמביעות חשש כתוצאה מכך שבן הזוג שלהן קיבל רישיון נשק.

עליה בחומרת האלימות

לצד ירידה בתלונות למשטרה, התיקים שנפתחים הם חמורים יותר, דבר שבא לידי ביטוי בעליה במספר כתבי האישום המוגשים ובמספר המעצרים שמתבצעים.

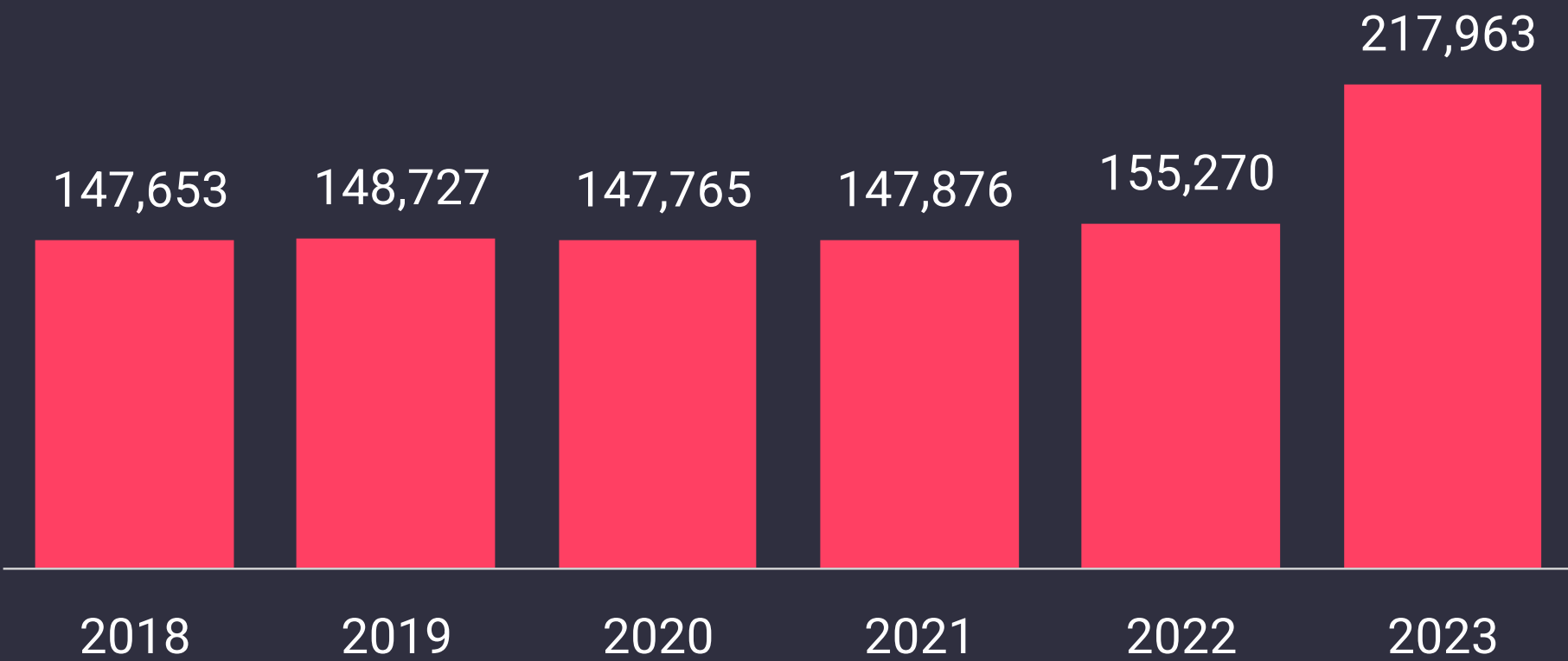
נתוני שירות המבחן: הפניות מהמשטרה וממערכת המשפט למשרד הרווחה בגין אלימות במשפחה | מספרים מוחלטים¹⁹

אוקטובר 22 – אפריל 23
אוקטובר 23 – אפריל 24

הגידול בתפוצת הנשק מעמיק את תחושת האיום בקרב נשים שחוות אלימות במשפחה

תרשים 7: מספר כלי ירייה פרטיים בידי בעלי רישיונות, לפי שנה | מספרים מוחלטים²⁰

על אף דרישה מצד ארגוני החברה האזרחית לערב את משרד הרווחה בתהליך מתן רישיון נשק לאור המידע שיש לו על אלימות במשפחה ועל אנשים המהווים סיכון לעצמם ולסביבתם, הדבר לא נעשה. כבר כיום, כלי ירייה משמשים בכרבע ממקרי רצח נשים במשפחה בישראל.

סיכום ומבט לעתיד

- מיליטריזציה מוגברת לאורך זמן תעצים פערים ותעמיק את אי-השוויון המגדרי;
- כוח פוליטי פמיניסטי פורמלי הוא תנאי מרכזי להבטחת דמוקרטיה;
- יש צורך בהטמעת הידע והמומחיות של ארגונים פמיניסטיים במדיניות ובתהליכי קבלת החלטות;
- תהליך השיקום מחייב חיזוק השירותים החברתיים ומקצועות הטיפול;
- רדיפה פוליטית בשילוב הקיצוץ בתוכניות החומש מעמיקים את הפגיעה בנשים ערביות;
- אלימות פוליטית מגבירה ומנרמלת אלימות במרחבים אזרחיים ובמשפחה;
- יש צורך בהגברת פיקוח על תהליכי הנפקת רשיונות נשק ותוכנית מסודרת לאיסוף נשקים;
- נדרשים איסוף ופרסום שיטתיים של נתונים רגישי מגדר ופרמטרים נוספים על ידי רשויות המדינה וכלל הגופים המעורבים בתהליכי השיקום ובמנגנוני הפיצוי.

אנו מסיימות מסמך זה בהצטרפות לדרישה להחזרת כל החטופות והחטופים באופן
מייד, ובציפייה ותקווה לסיום מהיר של מעגל האלימות.

נכתב על ידי: הדס בן אליהו, יעל חסון, נוגה דגן-בוזגלו // **גרפיקה:** ליטל ביטון
אנו מבקשות להודות לאתי קונור-אטיאס ולפיונה קופ על תרומתן המשמעותית למחקר זה

הדעות המובעות בפרסום זה אינן משקפות בהכרח את דעותיה
של קרן פרידריך אברט. שימוש מסחרי בפרסומים של קרן
פרידריך אברט ללא אישור בכתב של הקרן אסור בהחלט.

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

מכון ון ליר בירושלים
THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس

יודעת
she knows • هي تعرف

مرکز أدفا AdvaCenter
מרכז אדוה
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

מקורות

- 1 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "נתונים מסקר כוח אדם" הודעות לתקשורת בחודשים שונים.
- 2 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "נתונים מסקר כוח אדם" הודעות לתקשורת בחודשים שונים.
- 3 עיבוד של מכון ון ליר ומרכז אדוה לנתוני שירות התעסוקה, 29.5.2024.
- 4 מינאר, סמי וארנון ברק. 2023. [השפעת המלחמה ומגמות תעסוקה בחברה הערבית](#). דו"ח רביעי. סדרת ניירות עבודה של הפורום הכלכלי הערבי. דצמבר 2023; תחאוכו, מריאן, עמית לוונטל ואיילה פרטוש. 2023. [השפעת המלחמה על התעסוקה בחברה הערבית](#). המרכז למדיניות כלכלית של החברה הערבית, מכון אהרן.
- 5 אדם אסעד וירון קפלן, [סקר עמדות החברה הערבית בנושא מלחמת "חרבות ברזל"](#), דצמבר 2023, המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- 6 וועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי. 2024. [דיווח משרד העבודה על פיטורי עובדות בהריון ובטיפולי פוריות לשנים 2022-2023](#). פרוטוקול מיום 18 במרץ a.
- 7 קו לעובד ופורום ארגוני הפליטים ומבקשי המקלט, 2024. [פליטות הוות ומפוטרות](#).
- 8 הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי. 2024. [סיוע, טיפול ואכיפה של פיטורי נשים בצל המלחמה](#). פרוטוקול מיום 5 בפברואר.
- 9 הלמ"ס, 2022. [סקר כוח אדם](#).
- 10 אבו עמר, שירין, תמר בן דרור ואסנת זיו. 2024. [קולות נסתרים השלכות מלחמת 7.10.2023 על תעסוקת נשים: אתגרים, כשלים ומענים מוצעים](#). איתך-מעכי.
- 11 עמית, רונית. 2023. [השפעת מלחמת חרבות ברזל על בוגרות העמותה](#). דוח מסכם, פברואר 2024.
- 12 [אתר האינטרנט של הבנק העולמי](#), יוני 2024.
- 13 קופת חולים מכבי. 2024 חצי שנה למלחמה - סקר הבריאות של ישראל, הודעה לעיתונות, מרץ 2024.
- 14 נתוני ארגון מנהלי שירותי הרווחה ברשויות המקומיות.
- 15 מוניקנדם-גבעון, מוניקה. 2023. [שירותי פסיכולוגיה חינוכית בשגרה ובחירום](#). הכנסת - מרכז המחקר והמידע.
- 16 שחף, אפרת ליה. נובמבר 2022. [התערבות טיפולית: איך להציל את מערך הפסיכולוגיה הציבורית בישראל](#).
- 17 ר' למשל:
Sneha Kaul and Sara Duerto Valero, 2023. [Disasters Crises and Violence against Women: Evidence from Big Data Analysis](#). UN Women;
Laura Huber, [One Step Forward, One Step Back: The Micro-Level Impacts of Conflict on Women's Security](#). International Studies Quarterly, Volume 67, Issue 2, June 2023;
Olmsted, J. C., & Killian, C. (2023). [Postconflict Sexual and Reproductive Health and Justice, Gendered Well-being, and Long-term Development](#). Review of Radical Political Economics, 55(1), 147-165.
- 18 עיבוד לנתונים שהתקבלו במסגרת מענה משטרת ישראל לבקשת חופש מידע מספר 354-24.
- 19 מקור: דיון בוועדת הכנסת למעמד האישה ושוויון מגדרי מיום 10.6.2024
- 20 מקור: קואליציית "האקדח על שולחן המטבח" על בסיס מענים של המשרד לביטחון פנים לבקשות חופש מידע.